

УДК 373.2.011.3-51:005.336.4

Міхеєва О.І., Чубкова О.В.

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

ТВОРЧИСТЬ ВИХОВАТЕЛЯ СУЧАСНОГО ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Досліджено сутність поняття «педагогічна творчість», що розглядається у контексті деяких наукових напрямів. Актуальність дослідження обґрунтовано визначенням протиріч між: об'єктивною потребою суспільства в оригінальних і високоефективних підходах педагога до навчально-виховних завдань і високим рівнем адміністрування в системі дошкільної освіти; сучасними запитами щодо креативності педагогічної діяльності та жорсткої регламентації її в освітньому просторі сучасного дошкільного закладу; необхідністю розкриття творчого потенціалу дитини та суб'єкт-об'єктивним стилем педагогічної взаємодії. Педагогічна творчість представлена як пошук педагогом нових рішень у постановці нових завдань, застосуванні нестандартних прийомів діяльності, здатності передбачати та оптимально вирішувати своєрідні проблемні ситуації, що виникають у роботі вихователя. Визначено напрямки творчої діяльності педагога дошкільного навчального закладу та надано систему принципів, що є серйозним теоретичним і методичним підґрунтям для розуміння сутності та змісту управлінської культури керівника дошкільного закладу.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, педагогічна творчість вихователя, алгоритм педагогічної творчості, напрямки педагогічної творчості, методи формування педагогічної творчості.

Miheyeva Olena, Chubkova Olexandra
Donbass State Pedagogical University

CREATIVITY OF THE EDUCATOR OF THE MODERN KINDERGARTEN AS A FACTOR OF OPTIMIZATION OF PEDAGOGICAL ACTIVITY

Summary. The essence of the concept of “pedagogical creativity”, which is considered in the context of some scientific directions, is investigated. The relevance of the research is justified by the identification of contradictions between: the objective need of the society for the teacher’s original and highly effective approaches to educational tasks and high level of administration in the preschool education system; modern requests for creativity of pedagogical activity and its strict regulation in the educational space of the modern preschool institution; the need to unlock the creative potential of the child and the subject-objective style of pedagogical interaction. The assumption is made about the development of pedagogical creativity in the educational space of a preschool institution, which can be effective in the following conditions: use of a system of psychological workshops and psychological-pedagogical trainings that contribute to reducing the level of psycho-emotional overload and optimization of the emotional state of the teacher; introduction of active forms of methodological work with pedagogical staff aimed at stimulating creative search: consultations, creative groups, creative reports, trainings, etc. Creativity is defined as an essential characteristic of the professional competence of the educator of a modern preschool institution, which is a harmonious combination of knowledge and skills with the development of professional qualities and ideological positions, and is formed by a certain algorithm: awareness of the choice of profession, mastering pedagogical axioms; mastering a wide range of pedagogical knowledge, forming worldviews, mastering basic professional skills and steps to pedagogical skills; development of analytical and synthetic skills, choice of methodological guidelines for activity, improvement of professional skills and acquisition and realization of pedagogical skills; development of pedagogical creativity on the basis of self-improvement of the personality, which is carried out on the basis of acquired knowledge. Pedagogical creativity is presented as a search for new solutions by the teacher in setting new tasks, applying non-standard methods of activity, ability to predict and optimally solve peculiar problem situations that arise in the work of the teacher. The directions of creative activity of the teacher of the preschool educational institution are defined and the system of principles is provided, which is a serious theoretical and methodical basis for understanding the essence and content of the managerial culture of the head of the preschool institution.

Keywords: creativity, pedagogical creativity, pedagogical creativity of the teacher, algorithm of pedagogical creativity, directions of pedagogical creativity, methods of forming pedagogical creativity.

Постановка проблеми. Творчість, як один із вищих аспектів людського буття, набула останнім часом особливої значимості у житті як окремої особи, так і сучасного суспільства в цілому. Однією з важливих характеристик професійної складової особистості педагога, поряд із готовністю до гуманістичного виховання, до особистісно-орієнтованого навчання, до професійного саморозвитку, до педагогічної взаємодії, до прийняття рішень є творча активність. У психолого-педагогічній літературі творча активність розглядається як здібність створювати нові ідеї, результати, способи мислення; як основа педагогічної творчості.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У сучасній психолого-педагогічній літературі поняття «педагогічна творчість» тлумачиться неоднозначно й немає загальноприйнятого визначення. Витоки проблеми педагогічної творчості беруть свій початок у далекому минулому. Ще в античні часи про важливість прояву творчості в роботі педагога говорили Сократ, Платон, Аристотель, Квінтіліан, інші мислителі того часу. У «Великій дидактиці» Я. Коменського простежується думка про те, що успіх у навчанні дітей забезпечується творчим ставленням учителя до своєї справи. Прогресивні педагоги та просвітителі минулого (М. Пирогов, К. Ушинський,

Л. Толстой та ін.) вважали творчість важливою якістю особистості педагога.

У психолого-педагогічних дослідженнях останніх десятиліть проблемі педагогічної творчості приділяється особлива увага. Науковий інтерес для дослідників представляє вивчення сутності самого поняття, дослідження прояву творчості у професійній діяльності вчителя (В. Лісовська, В. Крутецький, М. Потапшик та ін.), розгляд індивідуального стилю діяльності особистості педагога як найважливішої ознаки її творчого характеру (Є. Клімов, В. Мерлін, Я. Пономарьов, Г. Філонов та ін.), з'ясування механізму взаємозв'язку творчого мислення і педагогічної майстерності (Ю. Азаров, В. Загв'язинський, І. Зязюн, Н. Тарасевич та ін.), дослідження науково-педагогічного стилю мислення як першооснови становлення творчої особистості педагога (Ю. Бабанський, В. Сластьонін, Г. Щукіна та ін.), вивчення суб'єктивних аспектів педагогічної творчості, видів і механізмів педагогічної імпровізації (І. Зязюн, В. Кан-Калик та ін.), вивчення педагогічних умов, шляхів, засобів формування творчої активності особистості (В. Андреев, О. Бодальов, Н. Кичук, Л. Лузіна, В. Рибалко та ін.) тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Актуальність нашого дослідження підтверджено наявністю протиріч між: об'єктивною потребою суспільства в оригінальних і високоефективних підходах педагога до навчально-виховних завдань і високим рівнем адміністрування в системі дошкільної освіти; сучасними запитами щодо креативності педагогічної діяльності та жорсткої регламентації її в освітньому просторі сучасного дошкільного закладу; необхідністю розкриття творчого потенціалу дитини та суб'єкт-об'єктивним стилем педагогічної взаємодії.

Мета статті. Визначення умов професійної діяльності педагога дошкільного закладу, що сприяють розвитку творчого потенціалу його особистості.

Виклад основного матеріалу. Про творчий характер педагогічної професії сказано й написано багато. Визначення сутності поняття «педагогічна творчість» у науковій літературі ґрунтується, як правило, на розумінні сутності феномена «творчість». У науковому обігу в контексті проблеми творчості в професійній діяльності педагога зустрічається декілька схожих понять: «педагогіка творчості», «педагогічна творчість», «творча діяльність педагога» [1].

Поширеним є визначення педагогічної творчості як пошуку педагогом нових рішень у постановці нових завдань, застосування нестандартних прийомів діяльності, як здатності передбачати, емоційно переживати та оптимально вирішувати, завдяки творчій уяві, своєрідні проблемні ситуації, що виникають у роботі вихователя [2; 5].

Розгляд поняття дає змогу не тільки розширити та поглибити знання творчого потенціалу особистості педагога, його соціально-духовного розвитку, а й дати новий поштовх до вирішення низки гострих сучасних проблем: гуманізація освіти та суспільства в цілому; формування в педагога креативного світогляду як основного кри-

терію професійної придатності до педагогічної діяльності; психодіагностика, психопрофілактика, психокорекція емоційного стану педагога, визначаючого якісні особливості його активності; стиль управлінської діяльності керівника дошкільного закладу [2; 3].

Припускаємо, що розвиток педагогічної творчості в освітньому просторі дошкільного закладу може бути ефективним за умов:

- використання системи психологічних практикумів та психолого-педагогічних тренінгів, які сприяють зниженню рівня психо-емоційного перевантаження та оптимізації емоційного стану педагога;

- впровадження активних форм методичної роботи з педагогічними кадрами, спрямованих на стимулювання творчого пошуку: консультації, творчі групи, творчі звіти, тренінги тощо.

Теоретичне дослідження проблеми дозволяє стверджувати, що творча діяльність – це діяльність, яку обумовлює здібність особистості до самостійного пошуку з метою досягнення результатів, що мають новизну та оригінальність, а також прогресивність за умов оволодіння засобами організації цієї діяльності на фоні позитивного ставлення до пізнання [1; 5].

Творчість педагога дошкільного закладу – це здатність створювати в процесі повсякденної професійної діяльності щось нове, комбінувати й видозмінювати, адаптувати відоме до вікових та індивідуальних особливостей конкретної дитини з метою задоволення її потреби в спілкуванні та творчій діяльності, гнучкість у виборі адекватних засобів впливу на дитину, пошук нестандартних способів розв'язання навчально-виховних завдань і конкретної психолого-педагогічної задачі, оригінальне використання засобів стимулювання творчої ініціативи вихованців та їх пізнавальної активності [2; 4; 6].

Результати констатувального етапу дослідження дали нам можливість визначити три типи педагогів (в контексті творчих проявів), а саме: самостійні творчі педагоги; педагоги, що звикли до детального інструкування їхньої діяльності, які добре володіють педагогічними вміннями, але не завжди виявляють творчу активність; педагоги, які потребують постійної методичної допомоги. Підтвердилося припущення щодо залежності проявів педагогічної творчості вихователів сучасного дитячого садка від особливостей їх емоційного стану.

Творчість є сутнісною характеристикою професійної компетентності вихователя сучасного дошкільного закладу, що являє собою гармонійне поєднання знань та умінь з розвитком професійних якостей та світоглядних позицій і формується за певним алгоритмом:

- на першому етапі відбувається усвідомлення вибору професії, засвоєння педагогічних аксіом і набуття первинних професійних умінь;

- на другому – опанування широкого кола педагогічних знань, формування світоглядних позицій, оволодіння основними професійними вміннями та кроками до педагогічної майстерності;

- на третьому етапі відбувається розвиток аналітико-синтетичних умінь, вибір методологічних орієнтирів діяльності, вдосконалення

професійних умінь і набуття та реалізація педагогічної майстерності;

– на четвертому – розвиток педагогічної творчості на основі самовдосконалення особистості, що здійснюється на базі набутих знань, а фахові уміння переходять на усвідомлений професійний рівень.

Розуміючи, що педагогічна творчість вихователя – це особистісно-орієнтована взаємодія суб'єктів навчально-виховного процесу (вихователя та дитини), яка зумовлена специфікою психолого-педагогічних відносин між ними і спрямована на формування творчої особистості дитини та ґрунтуючись на тому, що системоутворювальним і регулювальним фактором професійного зростання та творчої активності особистості є самосвідомість [2; 4], значущим фактором формування професійної компетентності було визначено організацію системи психологічних впливів (засобами тренінгів і семінарів) на вихователів сучасного дошкільного закладу.

Відомо, що психоемоційна сфера, яка обумовлена багатьма факторами, є індикатором психологічного благополуччя людини, бо саме вона зазнає «деформації» у випадку тривалої дії будь-яких негативних аспектів внутрішньої середовища чи факторів навколишнього середовища. Тому було зроблено аналіз причин, які могли викликати підвищений стан тривожності у педагогів експериментальної групи і розроблено систему засобів усунення й нейтралізації негативної дії несприятливих факторів їх професійної діяльності.

На основі теоретичного аналізу та експериментального вивчення проблеми визначено напрямки творчої діяльності педагога дошкільного навчального закладу:

- моделювання творчого процесу вихователя з дітьми;
- розробка нових педагогічних засобів;
- удосконалення змісту та форм ігрового та розвивального середовища;
- підготовка та настроювання на педагогічну взаємодію;
- удосконалення та розширення методів навчання;
- пошук шляхів спрямування інтересів дитини на навчальний об'єкт;
- вирішення методичних проблем;
- організація творчої діяльності дітей;
- керування процесом співтворчості;
- допомога дитині в пізнанні свого творчого потенціалу, здатності розуміти і створювати красу навколо себе;
- впровадження нових педагогічних ідей;
- опанування нових освітніх технологій;
- розробка власного педагогічного стилю спілкування з дітьми.

В основу роботи педагогічного колективу експериментального дошкільного закладу було покладено систему принципів, що є серйозним теоретичним і методичним підґрунтям для розуміння сутності та змісту управлінської культури керівника дошкільного закладу: принцип

поваги та довіри до людини; принцип цілісного погляду на людину; принцип співробітництва; принцип соціальної справедливості; принцип індивідуального підходу; принцип мотивування та стимулювання; принцип консенсусу; принцип колегіальності; принцип оновлення [3].

Експериментальна система становлення педагогічної творчості вихователів дошкільного закладу включала в себе різноманітні активні форми методичної роботи: групові (творча група, методичні об'єднання, клуб творчих вихователів та ін.), індивідуальні (консультації, взаємодіювання, стажування, курси підвищення кваліфікації, творчі звіти, педагогічне есе, майстер-класи та ін.) та масові (конференції, педагогічні читання, семінари, конкурси, колективні перегляди, круглі столи, фестивалі методичні і педагогічної майстерності, різні види тренінгів тощо).

Основа даної системи складала інтерактивні методи навчання, що стимулюють моделювання нового рівня відносин педагога з вихованцями, пошук нових форм планування навчально-виховного процесу та психологічних засобів впливу на дітей з різними індивідуально-типологічними особливостями характеру, вибір засобів стимуляції творчої активності дітей і їх батьків.

В ході експериментальної роботи здійснювалася перебудова репродуктивної педагогічної діяльності у творчі форми співпраці вихователя і дітей, при яких педагог акцентував увагу на підборі педагогічних методів, що активізують пізнавальну діяльність дошкільників і створюють мотивацію до спільного пошуку шляхів вирішення проблеми, озвученої педагогом.

У процесі спостереження ми фіксували прояви емоційних станів та творчої активності педагогів. Необхідно обмовитися, що ми розуміли, що результати спостереження в даному випадку не зовсім об'єктивні, тому що наша присутність виконувала роль соціального контролю. Ми не вважали можливим піддавати результати спостереження кількісному аналізу, тому зупинимося на якісних змінах. Значно покращився загальний психологічний клімат у колективі. Це виразилося, уперше, в зниженні рівня шуму в базових дошкільних установах. Зниження голосності голосу і доброзичливе фарбування тембру було зафіксовано в процесі спілкування вихователів із дітьми, у процесі спілкування співробітників між собою як по діловим, так і з особистих питань.

Висновки і пропозиції. Ефективність експериментальної системи підтверджується значними змінами в інтелектуальній і емоційній сфері особистості педагогів базових дошкільних установ, підвищенням рівня їхньої творчої активності. Проведене нами дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспектива подальших досліджень складається в уточненні й конкретизації методів впливу на оптимізацію емоційного стану педагога і, як підтвердило наше дослідження, творчу активність педагогів дошкільних закладів, що корелює з усіма особистісними характеристиками.

Список літератури:

1. Гузій І.В. Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: монографія. Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2004. 243 с.
2. Загородня Л.П. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу: навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2010. 319 с.
3. Зязюн І.А., Крамущенко Л.В., Кривонос І.Ф. Педагогічна майстерність / за ред. І.А. Зязюна. 2-е вид., допов. і перероб. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.
4. Романюк І.А. Діагностика як метод моніторингових досліджень професійної компетентності педагогів дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2011. 156 с.
5. Сисоева С.О. Педагогічна творчість: монографія. Київ : Книжкове видання «Каравела». 1998. 150 с.
6. Тишук Л.І. Творчість як умова особистісного розвитку і підвищення рівня майстерності педагога дошкільного навчального закладу. *Дитячий садок*. 2005. № 8. С. 7–11.

References:

1. Huzii, I.V. Pedagogichnyi profesionalizm: istoryko-metodolohichni ta teoretychni aspekty: monohrafiia. Kyiv : NPU im. M.P. Drahomanova, 2004. 243 p. (in Ukrainian)
2. Zahorodnia, L.P. Pedagogichna maisternist vykhovatel'ia doshkilnoho zakladu: navchalnyi posibnyk. Sumy: Universytetska knyha, 2010. 319 p. (in Ukrainian)
3. Ziaziun, I.A., Kramushchenko, L.V., Kryvonos, I.F. Pedagogichna maisternist / za red. I.A. Ziaziuna. 2-e vyd., dopov. i pererob. Kyiv: Vyshcha shk., 2004. 422 p. (in Ukrainian)
4. Romaniuk, I.A. Diahnostyka yak metod monitorynhovykh doslidzhen profesiinoi kompetentnosti pedahohiv doshkilnoho navchalnoho zakladu: navch.-metod. posib. Zaporizhzhia: TOV "LIPS" LTD, 2011. 156 p. (in Ukrainian)
5. Sysoieva, S.O. Pedagogichna tvorchist: monohrafiia. Kyiv. Knyzhkove vydannia "Karavela", 1998. 150 p. (in Ukrainian)
6. Tyshchuk, L.I. Tvorchist yak umova osobystishnoho rozvytku i pidvyshchennia rivnia maisternosti pedahoha doshkilnoho navchalnoho zakladu. *Dytiachyi sadok*. 2005. № 8. Pp. 7–11. (in Ukrainian)